

Tadeusz Fitych

"Nunzi Apostolici a Vienna", Donato Squicciarini, Città del Vaticano 1998 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 5/2, 231-233

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Donato Squicciarini, *Nunzi Apostolici a Vienna*. Città del Vaticano (1998) ss. 295.

Powyzsza pozycja ksiązkowa zaprezentowana została w Rzymie w przededniu trzeciej wizyty pastoralnej Jana Pawła II w Austrii. Jej autorem jest ksiądz arcybiskup Donato Squicciarini, który od 1 lipca 1989 roku pełni funkcję nuncjusza apostolskiego w Austrii. Ów papieski dyplomata urodził się 24 kwietnia 1927 r. w Altamura (Bari). Po otrzymaniu święceń kapłańskich w r. 1952 kontynuował studia na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie, które zakończył doktoratem z teologii oraz doktoratem obojga praw. W r. 1958, po zakończeniu formacji intelektualnej w Papieskiej Akademii Dyplomatycznej, rozpoczął on służbę dyplomatyczną z ramienia Stolicy Apostolskiej. Od tego czasu pełnił m.in. funkcję sekretarza szeregu nuncjatur w: Panamie (1958-1960), Kolumbii (1960-1961), Republice Federalnej Niemiec (1961-1966), Turcji (1966-1967). W okresie 1967-1975 był członkiem rady do spraw publicznych Kościoła, aby następnie zostać zamianowanym doradcą nuncjatury wiedeńskiej i stałym przedstawicielem Stolicy Apostolskiej przy AIEA (Organizacji Międzynarodowej ds. Energii Atomowej) oraz stałym obserwatorem przy UNIDO (Międzynarodowej Organizacji ds. Rozwoju Przemysłu).

Po otrzymaniu w r. 1978 nominacji na nuncjusza apostolskiego i arcybiskupa ze stolicą tytularną w Tiburni do chwili objęcia w r. 1989 nuncjatury wiedeńskiej, kierował nuncjaturami w Buundii, Kamerunie, Gabonie i Gwinei Równikowej. W Wiedniu do r. 1994, czyli do czasu wyodrębnienia się Misji Stolicy Apostolskiej przy organizacjach międzynarodowych, ponownie pełnił obowiązki stałego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej przy AIEA oraz stałego obserwatora przy UNIDO, jak też przy wiedeńskim biurze Organizacji Narodów Zjednoczonych. W tymże roku arcybiskup Squicciarini został zamianowany przedstawicielem Stolicy Apostolskiej przy fundacji na rzecz promocji nauk społecznych (z siedzibą w Vaduz – Lichtenstein), która stawia sobie za cel wspieranie działalności Papieskiej Akademii Nauk Społecznych zainaugurowanej przez Jana Pawła II w r. 1994.

Z dotychczasowych publikacji nuncjusza Donato Squicciariniego należałoby wymienić edycję komentarzy wybitnych uczonych dotyczących papieskich orędzi pokojowych, wygłoszonych z racji światowych dni pokoju. Tom zawierający przesłania Pawła VI ukazał się w r. 1997, a publikacja przynosząca 13 orędzi Jana Pawła II w r. 1992. Natomiast liczne referaty i wystąpienia publiczne arcybiskupa Squicciariniego z lat 1989-1997 zawiera tom zredagowany przez biskupa Egona Kapellarię oraz przewodniczącego austriackiego Bundsratu, profesora Hemberta Schambecka, który nosi tytuł: *Dialog in Wahrheit und Liebe*. Został on opublikowany w Grazu w r. 1997.

Na zawartość omawianej książki składa się: przedmowa (s. 5-7), wprowadzenie w postaci tekstu referatu nuncjusza wygłoszonego w r. 1995 w Wiedeńskiej Akademii Dyplomacji na temat *Historia i specyfika dyplomacji Stolicy Apostolskiej* (s. 9-20); Zestawienie 86 nuncjuszków wiedeńskich z lat 1529-1989 (s. 21-26), które otwiera arcybiskup Pimpinella, a zamyka Donato Squicciarini, w liczbie tej 12-tych z kolci nuncjuszem apostolskim był w latach 1560-1561 biskup warmiński, kardynał Stanisław Hozjusz (s. 59-61), a 43-cim w okresie 1668-1671 arcybiskup, a następnie kardynał Antonio Pignatelli, późniejszy papież Innocenty XII (1691-1700). Prezentacja każdego z poszczególnych dyplomatów papieskich otrzymała formę krótkiego, kilkustronicowego biogramu akcentującego ich pochodzenie, przebieg kariery kościelnej, jak też najważniejsze działania dyplomatyczne i ewangelizacyjne, a wyposażonego w podstawową bibliografię (s. 31-278); chronologiczną tabelę nuncjuszków wiedeńskich uwzględniającą ponadto papieży i imperatorów (s. 279-283); zestawienie 54 nuncjuszków wiedeńskich, z których jeden został wybrany papieżem, a pozostali stali się członkami kolegium kardynalskiego (s. 285-286); zestawienie bibliografii obejmujące: źródła wydane, dzieła ogólne, dyplomację papieską i 54 nuncjatury, nuncjaturę i nuncjuszy wiedeńskich, Kościół w Austrii, publikacje różne (s. 287-295) oraz reprodukcje portretów nuncjuszków od XVI do XX w., jak też ich herbów biskupich, bądź tablic pamiątkowych (nlb.), a na koniec spis treści (ss. nlb).

Cel powyższej niezwykle starannie i bogato (jeśli uwzględnimy aż 56 kolorowych fotografii w formacie B5) wydanej publikacji stanowi, jaka to stwierdza we wprowadzeniu jej autor, zwięźle przedstawienie na progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa postaci wszystkich nuncjuszy wiedeńskich,

z myślą o zainicjowaniu pogłębionych studiów nad dotychczasowym – trwającym już ponad pięć wieków – całościowym rozwojem relacji pomiędzy Stolicą Apostolską a tą częścią Europy Środkowej pozostającą przez długi okres czasu pod władaniem Habsburgów, został w pełni osiągnięty. Jego realizację w postaci encyklopedycznych biogramów doskonale dopełniają zarówno wspomniane powyżej tabelę nuncjuszy, jak i obszerna bibliografia ujęta w postaci kategorii.

Pomimo jednak faktu, iż rękopis książki został przejrzany przez liczny szereg historyków austriackich i niemieckich wraz z niezwykle kompetentnym na polu historii dyplomacji kościelnej profesorem Pierre Bletem SJ z Papieskiego Uniwersytetu Lateranańskiego w Rzymie na czele, a wreszcie był on także pieczołowicie przygotowywany przez księdza prałata Antoniego Filipaziego – aktualnego sekretarza wiedeńskiej nuncjatury, to jednak uważna lektura tej cennej pozycji wydawniczej może rodzić pewien niedosyt.

Po raz pierwszy ujawnia się on wobec faktu, iż ogromna większość opublikowanych biogramów została starannie przygotowana (szkicową wersję posiadają jedynie dwa biogramy nuncjuszów: N.18. Ottavio Croce 1581-? i N.32. Vitaliano Borromeo 1616-1617) w aspekcie historyczno-dyplomatycznym i pastoralnym, to jednak bardzo generalnie i prawie ahistorycznie – uproszczonej prezentacji historii przedstawicielstw dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej poświęcono jedynie niepełne 2 strony (dotyczą jedynie okresu od XVI w. – zob. s. 10-11) i to już jej celom i specyfice widzianej w XX-wiecznej perspektywie Kodeksu Prawa Kanonicznego z r. 1983). Równocześnie historyka nie może satysfakcjonować fakt skupienia uwagi autora na nuncjaturach obszaru języka niemieckiego i mało precyzyjnego zaprezentowania genezy nuncjatur rezydencjalnych, jak też i brak datacji ich powstania, zupełnie nie odpowiadający aktualnemu stanowi badań. Stąd to trudno jest zaakceptować m.in. takie sformułowanie: „Per la Santa Sede risulta come prima nunziatura stabile quella di Venezia aperta nel 1500: in seguito furono create nunziature stabili a Vienna, in Germania, Francia, Spagna, Portogallo, ecc.” (zob. s. 11).

W tym momencie należy podkreślić, iż powstawanie stałych nuncjatur jako rezydencjalnych przedstawicielstw dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej w poszczególnych krajach było efektem długiego procesu, zapoczątkowanego z końcem średniowiecza. Nie zachowuje się żaden dokument papieski mówiący o powołaniu do życia instytucji nuncjatur, jednak istniały one już w niektórych krajach europejskich zanim pierwsze oficjalne – choć jedynie częściowe – normy w zakresie organizacji nowożytnej formy dyplomacji papieskiej wydał Sobór Trydencki w r. 1562. Następnie w latach osiemdziesiątych papież Grzegorz XIII (1572-1585) dokonał ujednoczenia zasad organizacyjnych i, nadając instytucji nuncjatury stałą formę, przekształcił ją w funkcjonalny instrument reformy kościelnej. Tak więc obok najstarszych nuncjatur istniejących już w Wenecji (1485), Hiszpanii (1492), Francji, Portugalii, Polsce (1519-1797 i od 1989), Neapolu (1523), Wiedniu (1529), Sabaudii, Florencji (1560 – nuncjatura Mediolanu), Turynie i Pradze (1576-1612), powstały kolejne stałe nuncjatury w Lucernie (1579), Grazu (1580-1622), Kolonii (1584) i Brukseli (1596). Zróznicowana, w zależności od kraju, geneza tych instytucji nadal oczekuje na wyczerpujące monograficzne opracowanie. Pomimo tego, dzięki pionierskiej syntezie Henryka Da miana Wojtyśki (*Papiestwo – Polska 1548-1563. Dyplomacja, Lublin 1977*), przeprowadzonej na niezwykle bogatym materiale źródłowym, możemy stwierdzić, że w Polsce poprzednikiem nuncjusza nie był kolektor świętopietrza, jak to miało miejsce w Hiszpanii, Anglii i Neapolu, ale był nim dawny „legat posłany” o nieco niższej w porównaniu z legatem a latere randze. Ponadto na charakterystykę polskiej nuncjatury z pierwszej połowy XVI w. składa się nie tylko jej dominujący „rys sejmowy”, ale także aspekt antyturecki i kontreformacyjny. Tak więc również w Polsce można mówić o powstaniu nuncjatury jeszcze przed rozpoczęciem Soboru Trydenckiego. Natomiast pierwszym posłem papieskim działającym już w latach 1519-1521, który w zasadzie spełniał wszystkie podstawowe warunki pozwalające uznać go za nuncjusza, był wywodzący się z Vicenzy Włoch, Zaccaria Ferreri (*1479+1524). Nic dziwnego, że pomimo tych faktów może zastanawiać brak w przewodniku biograficznym arcybiskupa Donato Squicciariego jakiegokolwiek wzmianki o nuncjaturze w Polsce – kluczowej placówce Stolicy Apostolskiej nie tylko w Europie Środkowo-Wschodniej. To pytanie umacnia znaczący fakt, iż praktycznie wszyscy polscy

nuncjusze, aby objąć obowiązki posła papieskiego w Krakowie czy też w Warszawie nie tylko przemierzali posiadłości Habsburgów austriackich, przekazując ich władcom papieskim listy rekomendacyjne, ale też pozostawali w ścisłym kontakcie z nuncjuszami w Pradze, Grazu i Wiedniu, a ponadto w ciągu XVII prowadzili intensywną działalność dyplomatyczną na rzecz umacniania pozycji imperatora w obliczu zagrożenia ze strony Siedmiogrodu i Turcji.

Po drugie we wprowadzeniu do omawianej książki leksykonu prezentującej aż 89 nuncjuszków wiedeńskich zabrakło chociażby najbardziej lapidarnego przedstawienia struktury, liczebności personelu i zasad funkcjonowania nuncjatur rozróżnianych już w w. XVI na placówki dyplomatyczne pierwszej i drugiej kategorii. Z tym wiąże się także brak krótkiego opisu siedziby nuncjatury i czasu trwania misji papieskich dyplomatów na obszarze posiadłości habsburskich, czyli rezydujących w Wiedniu, Pradze i Grazu. Nota bene na obwolucie książki spotykamy jedynie lakoniczną notatkę, iż od r. 1630 do 1913 siedzibą wiedeńskiej nuncjatury apostolskiej był pałac szlacheckiej rodziny Althan, mieszczący się przy placu „Am Hof” w historycznym centrum miasta. Ponadto sygnalizowana powyżej tabela dokumentująca 54 nuncjuszków obdarzona godnością kardynalską, mogłaby ukazać pełniejszy obraz rozwoju kariery poszczególnych dyplomatów papieskich, gdyby autor chociażby w schematyczny, lapidarny sposób odsonił jej przebieg przed i po objęciu nuncjatury wiedeńskiej.

Przenosząc naszą uwagę na obszerny zestaw bibliografii należy stwierdzić, iż byłoby znacznie korzystniejsze dla realizacji celów postawionych przed książką, gdyby w przygotowaniu jej edycji podjęto się chociażby syntetycznego opisu stanu publikacji źródeł i badań nad nuncjaturami w Wiedniu, Pradze i Grazu. Ponadto wartość tak bogatego zestawienia bibliografii (zdominowanej przez literaturę niemiecko-włoską, co potwierdza brak najnowszej polskiej literatury na temat Stanisława Hozjusza – biskupa warmińskiego i czołowego przedstawiciela reformy w w. XVI, który był praktycznie jedynym nuncjuszem wiedeńskim wywodzącym się spoza Włoch, zob. J. Misiurek, *Hozjusz Stanisław*, EKUL, t. 6, Lublin 1993, k. 1257-1260) osłabia nieuwzględnienie w nim najnowszych prac pochodzących nie tylko z Europy Środkowo-Wschodniej (jak chociażby wydane w języku łacińsko-włoskim prace H.D. Wojtyłki z tomem prezentującym jedną z najnowocześniejszych i najbardziej cenionych edycji akt nuncjatur – *Acta Nuntaturae Polonae. De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Instructio ad editionem. Nuntiorum series chronologica*, t. 1, Roma 1990), jak też nie umieszczenie w opublikowanym zestawieniu jednej z pierwszych w pełni źródłowych monografii dotyczących całości działalności jednej nuncjatury europejskiej, którą już przed rokiem opublikował młody 37-letni historyk szwajcarski Urban Fink, aktualnie pracujący jako sekretarz biskupa prof. dr P. Henzigo SI – *Die Luzerner Nuntiatuur 1586-1873. Zur Behördengeschichte und Quellenkunde der päpstlichen Diplomatie in der Schweiz*, Collectanea Archivi Vaticani, t. 40 (Luzerner Historische Veröffentlichungen Bd. 32), Luzern 1997.

W sumie powyższa praca nie tylko, że nawiązuje w pewnym stopniu do tradycji syntez historycznych dotyczących nuncjatur europejskich rozwijanych przez Giuseppe Garampiego nuncjusza wiedeńskiego w latach 1776-1785, a wcześniej tzn. od r. 1772 w Warszawie (s. 182-185), ale też stawia wiedeńską placówkę wśród pierwszych przedstawicielstw dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej, które posiadają pełne opracowanie leksykograficzne dla całego katalogu swych nuncjuszków. Ponadto publikacja ta, sama w sobie, stanowi też dobry początek dla zestawienia wszystkich danych archiwalnych i danych historyczno-bibliograficznych dotyczących zarówno całości akt wywierzonych przez poszczególnych nuncjuszy, jak i stanu ich edycji. W tym względzie najlepszym wzorem pozostaje nadal katalog nuncjuszy polskich zestawiony przez prof. Henryka Damiana Wojtyłkę CP w formie *Nuntiorum series chronologica* z 1990 r.

ks. Tadeusz Fitych